

І. П. Шумейко

доктор філософії за спеціальністю 081 Право,
докторант кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

ДОКАЗУВАННЯ У ФІНАНСОВІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Статтю присвячено проблематиці доказування у фінансовій відповідальності в Україні. Обґрунтовано, що характерною ознакою фінансової відповідальності є те, що збирання доказів, як правило, передують початку провадження у справі. Визначено основні форми збирання доказів у фінансовій відповідальності – це проведення заходів контролю та отримання інформації на запити. З'ясовано, що предметом доказування у фінансовій відповідальності є: 1) подія правопорушення; 2) склад правопорушення; 3) обставини, що звільняють від фінансової відповідальності; 4) обставини, що впливають на розмір стягнення; 5) обставини, що виключають провадження у справі; 6) належність, допустимість, достовірність окремого доказу (вторинний предмет доказування). Відзначено, що обов'язок збирання доказів у фінансовій відповідальності покладається на суб'єкта владних повноважень, в той час як інші учасники провадження мають право, але не обов'язок, збирати докази. Разом з тим, встановлено, що збирання доказів адміністративним органом може відбуватися з покладенням обов'язку на суб'єкта господарювання, діяльність якого перевіряється, надати документи та відомості. З'ясовано, що вимога надати документи, які вже існують у суб'єкта господарювання, не порушує його свободу від самовикриття. Разом з тим, обґрунтовано, що слід поширювати на особу, яка притягається до фінансової відповідальності, дію права на відмову від надання пояснень та відсутність відповідальності за таку відмову. Встановлено, що обов'язок доказування у фінансовій відповідальності визначається принципом офіційності адміністративної процедури в тій частині, на яку поширює дію Закон України «Про адміністративну процедуру». Визначено, що при поданні доказів до адміністративного органу, обов'язок доказування належності, допустимості та достовірності такого доказу може покладатися на особу, яка цей доказ подає. З'ясовано, що в доказуванні у фінансовій відповідальності використовуються також презумпції, встановлені на користь правомірності поведінки невідомого суб'єкта. Встановлено, що в якості підстав для звільнення від доказування використовуються преюдиції та визнання фактів (за умови дотримання гарантій свободи від самовикриття під час такого визнання).

Ключові слова: доказування, збирання доказів, державний нагляд (контроль), офіційність, предмет і обов'язок доказування, презумпції, свобода від самовикриття, фінансова відповідальність.

Постановка проблеми. Численні законодавчі акти, які врегульовують фінансову відповідальність в Україні, не мають «спільного знаменника» в такому ключовому питанні як доказування. Чимало уваги у вітчизняній правовій науці приділено доказуванню в судовому провадженні, але фінансова відповідальність має позасудовий характер. Цей вид юридичної відповідальності врегульований публічним правом, а притягнення до цієї відповідальності здійснюється на підставі адміністративного акта, який повинен бути

обґрунтованим і заснованим на належних, допустимих, достовірних і достатніх доказах. Разом з тим, наразі відсутнє комплексне дослідження фінансової відповідальності як самостійного виду юридичної відповідальності в Україні, включно з її процедурним аспектом, до якого входить проблематика доказування. Ця прогалина потребує заповнення шляхом ґрунтовного опрацювання питання доказування у фінансовій відповідальності.

Мета статті – охарактеризувати складові доказування у фінансовій відпові-

дальності, визначити предмет і обов'язок доказування, проаналізувати основні форми збирання доказів, з'ясувати наявність та межі дії права не свідчити проти себе, а також визначити роль презумпцій в доказуванні та коло обставин, які звільняють від доказування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доказування та його стандарти, як правові категорії, характерні для правозастосування в різних галузях права, були предметом численних наукових досліджень. Зокрема, В. Колпаков розмежовує поняття «стандарти доказів» і «стандарти доказування», зазначаючи, що стандарти доказів – це встановлені критерії, яким повинні відповідати докази, щоб бути визнаними допустимими, достовірними та достатніми для прийняття рішення у справі, а стандарти доказування – це визначені нормами позитивного права, юридичною практикою та правовою доктриною вимоги до доведення фактів у провадженні, а також **рівень переконання чи впевненості**, якого повинен досягти юрисдикційний орган для визнання факту доведеним у межах відповідної процедури [1, с. 528]. Дещо інше визначення поняття «стандарт доказування» наводить Ю. Рябченко, зазначаючи в своїй статті, що поширеним є розуміння стандарту доказування як **рівня імовірності**, до якого обставина має бути підтверджена доказами, щоб вважатися дійсною [2, с. 126]. Отже, поняття стандарту доказування розглядається або крізь призму переконань суб'єкта правозастосування, або крізь призму уявлення пересічного спостерігача про імовірність доведеності обставини, яка має значення для прийняття рішення. Саме внаслідок подвійного розуміння сутності доказування вчені, зокрема В. Войтовський, виділяють об'єктивний та суб'єктивний зміст доказування в адміністративному провадженні: об'єктивність змісту доказування проявляється у його зв'язку з обставинами, що підлягають доказуванню, а суб'єктивність обумовлена тим, що джерелом доказування завжди виступає суб'єкт, від якого виходять відомості, які стосуються справи [3, с. 7].

Проте поняття доказування саме у фінансовій відповідальності наразі ще

не отримало визначення у правовій доктрині. Відзначимо, що фінансова відповідальність існує не як окреме явище, а як інститут адміністративного права, та не є єдиним видом відповідальності, яким забезпечується дія публічно-правових норм. Розглядаючи процес доказування у сфері, найбільш близькій до фінансової відповідальності, – у справах про адміністративні правопорушення, Т. Рекуненко вказує, що доказування є процесуальною діяльністю спеціально уповноважених органів (посадових осіб), яка включає збір, оцінку та використання доказів, необхідних для встановлення істини у справі та її вирішення по суті; доказування здійснюється протягом всього провадження у справі; процес доказування є творчою діяльністю [4, с. 172]. Отже, на відміну від змагальних проваджень, адміністративно-юрисдикційне провадження, так само як і провадження з застосування фінансових санкцій, характеризується тим, що збирання доказів здійснюється передусім суб'єктом владних повноважень; збирання доказів іншими учасниками провадження (особою, яка притягається до відповідальності, а також потерпілим в тих випадках, коли він існує) є їхнім правом, а не обов'язком, а нездійснення ними такого права не перешкоджає адміністративному провадженню. При цьому, у фінансовій відповідальності ця особливість доказування знаходить ще більший прояв ніж в адміністративно-деліктній сфері, оскільки притягнення до фінансової відповідальності здійснює не суд, а орган, який збирає докази, тоді як розгляд значної кількості категорій справ про адміністративні правопорушення відбувається саме в судовому порядку.

Будучи найменш систематизованим видом юридичної відповідальності, фінансова відповідальність не має єдиних правил ні щодо предмета доказування, ні щодо його стандарту. При цьому перелік можливих стандартів доказування можна знайти в доктринальних джерелах. Зокрема, А. Стоян, за результатами аналізу джерел країн загального права, виокремлює три стандарти доказування: 1) баланс вірогідностей (базовий); 2) ясні та переконливі докази (підвищений); 3) поза розум-

ним сумнівом (найвищий). Критеріями застосування того чи іншого стандарту доказування вчена називає: потенційну можливість сторони представити докази, серйозність обвинувачень та наслідків, та зазначає, що вимогу доведення стороною обставин «поза розумним сумнівом» в межах адміністративного процесу варто обмежити наявністю **наслідків, які мають кримінальну конотацію**, а підвищену серйозність інших випадків відображати за допомогою стандарту «ясні та переконливі докази» [5, с. 27, 29]. Заходи фінансової відповідальності, з огляду на їхній загальний характер та наявність стримувальної мети стягнення, а також з огляду на достатню міру суворості, відповідають критеріям «кримінальних» у розумінні практики Європейського Суду з прав людини, що свідчить про наявність передумов для застосування найвищого стандарту доказування при застосуванні таких заходів.

Окрім можливостей представити докази та серйозності наслідків провадження, А. Химчук виділяє ще один, третій критерій вибору стандарту доказування – порівняння «соціальної вартості» помилок у встановленні фактів; іншими словами, чи буде прийнятнішим для суспільства притягнення особи до відповідальності (суворішої відповідальності, аніж могла б бути) у порівнянні з непритягненням за вчинення правопорушення (притягненням до менш суворої відповідальності) у зв'язку з високим стандартом доказування. Стандарт «ясні та переконливі докази» А. Химчук вважає синонімічним поняттям зі стандартом «вагоме переконання» [6]. Незважаючи на те, що фінансовою відповідальністю охороняється значна кількість публічно-правових відносин, тяжкість правопорушень, які тягнуть за собою цей вид відповідальності, не свідчить про наявність такого рівня суспільної небезпеки, який би виправдовував пріоритет притягнення до відповідальності над необхідністю повного, всебічного і неупередженого розгляду стверджуваної події правопорушення.

А. Сокалюк, розглядаючи співвідношення стандартів доказування, відзначає, що існують суворіші стандарти доказування, притаманні саме кримінальним провадженням; існують такі стан-

дарту, які можна застосовувати, зокрема, в адміністративних справах; існують більш «низькі» стандарти доказування, які застосовуються виключно у цивільних справах; крім того, – зазначає В. Сокалюк, – окремі стандарти доказування можуть мати різне співвідношення між собою та в окремих випадках застосовуватися альтернативно або субсидіарно [7, с. 188]. Прикметно, що серед праць вчених існує солідарність щодо того, що в публічно-правових відносинах застосування стандарту «баланс вірогідностей» є недостатнім через нерівність можливостей суб'єкта владних повноважень та приватно-правового суб'єкта у збиранні доказів, так само як і через більшу суворість наслідків від необґрунтованого обмеження прав особи адміністративним актом, порівняно з наслідками помилки у вирішенні приватно-правового спору.

Існують наукові праці, присвячені проблематиці застосування якогось окремого стандарту доказування. Наприклад, у статті І. Бута наводиться аналіз використання стандарту доказування «баланс ймовірностей»; науковець приходить до висновку, що цей стандарт вочевидь вже застосовується у національній судовій практиці, однак засади його використання наразі ще не вироблені; науковець зауважує, що ідея, згідно з якою рішення має бути винесено на користь тієї сторони, чиї твердження достовірні не самі по собі, а саме порівняно з твердженнями протилежної сторони, дозволяє судам виносити рішення в тих справах, коли позиції обох сторін небездоганні, а доказів для однозначних висновків недостатньо [8, с. 232]. В свою чергу, аналізуючи найвищий стандарт доказування («поза розумним сумнівом»), М. Снігур вказує на те, що цей стандарт не означає, що будь-яка мінімальна або віддалена можливість, запропонована обвинуваченим, вже перешкоджає винесенню обвинувального рішення; щоразу, коли сумніви, які виникають із тверджень захисту (...) є необґрунтованими, не заслуговують на довіру перед обличчям інших доказів, може бути винесено обвинувальний вирок [9, с. 290]. Отже, стандарт «поза розумним сумнівом» не є утопічним, а враховує реальні мож-

ливості сторони обвинувачення (якою, у випадку фінансової відповідальності, виступає той самий суб'єкт владних повноважень, що притягає до відповідальності) довести свою версію подій та виключити розумні альтернативні версії цих подій.

Більшість праць науковців, які стосувалися доказування, мають або загальнотеретичний характер, або стосуються судових проваджень, при цьому значна частина праць про доказування стосуються кримінального процесуального права. Дослідження, пов'язані з доказуванням у фінансовій відповідальності, як правило, зачіпають якийсь її окремий аспект, наприклад податкові правовідносини, але найчастіше вже в контексті доведення правомірності прийнятого рішення при його подальшому оскарженні, тобто доказування *post factum*. Так, Є. Смичок, розглядаючи проблематику доказування при вирішенні податкових спорів, дійшов висновку про необхідність застосування саме стандарту доказування «поза розумним сумнівом», зазначаючи, що контролюючий орган має довести, що його рішення, дії або бездіяльність є правомірними, в чому жодна особа за результатами здійсненого нею аналізу, спираючись на докази, не мала б сумнівів [10, с. 123]. Однак не всі вчені погоджуються із тезою про застосування саме найвищого стандарту доказування. Зокрема, М. Войнарівський, охопивши у своєму дослідженні ту частину заходів фінансової відповідальності, яка підпадає під визначення адміністративно-господарських санкцій, вважає збалансованим підхід, за якого суб'єкт господарювання повинен доводити обставини своєї невинуватості у господарському правопорушенні, а достатньою підставою відповідальності є сам факт протиправної поведінки суб'єкта господарювання; в обґрунтування своєї точки зору вчений вказує, що цей підхід дисциплінує суб'єктів господарювання та уможливорює застосування адміністративно-господарських санкцій як таких [11, с. 36]. Отже, точка зору на доцільність обрання для фінансової відповідальності того чи іншого стандарту доказування залежить від обраного пріоритету – спрощення доказової діяльності суб'єктів владних повноважень чи дотримання прав суб'єкта, який притягається

до відповідальності. На нашу думку, пріоритетним є саме дотримання прав, адже це є запобіжником від необґрунтованого притягнення до фінансової відповідальності, від використання інституту фінансової відповідальності безпідставно та не в тих цілях, задля яких існує юридична відповідальність.

Виклад основного матеріалу. Варто звернути увагу на правовий висновок Великої Палати Верховного Суду, викладений в постанові від 08 жовтня 2019 року у справі № 9901/855/18, де в п. 74 вказано, що обираючи стандарт доказування, який має використовуватися в дисциплінарних провадженнях, і беручи до уваги **публічно-правову природу** дисциплінарної відповідальності, слід віддати перевагу стандарту **«поза розумним сумнівом» перед стандартом «баланс ймовірностей»**. Він означає, що в достовірності факту (винуватості особи) не повинно залишитися розумних сумнівів. Це не означає, що у його достовірності взагалі немає сумнівів, але означає, що всі альтернативні можливості пояснення наданих доказів є надмірно мало ймовірними. Підґрунтям стандарту «поза розумним сумнівом» є фундаментальна цінність суспільства – гірше осудити невинного, ніж дозволити винному уникнути покарання; відповідно суспільство, яке цінує добре ім'я і свободу кожного, не повинно засуджувати людину, коли є розумні сумніви в її винуватості [12]. Отже, якщо критерієм застосування стандарту «поза розумним сумнівом» є публічно-правова природа виду юридичної відповідальності, то фінансова відповідальність, яка, до того ж, на відміну від дисциплінарної, має «кримінальні» ознаки в розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, повинна мати саме такий, найвищий, стандарт доказування.

Окрім стандарту доказування, невід'ємною складовою поняття «доказування» є **предмет і обов'язок** доказування. Вони нерозривно пов'язані між собою, оскільки обов'язок доказування може залежати від складової предмета доказування. Виходячи з того, що фактичною підставою фінансової відповідальності є вчинення правопорушення, слід дійти висновку, що

до предмета доказування у справах про фінансову відповідальність входять, перш за все, наявність події і складу правопорушення, і виходячи з принципу презумпції невинуватості, презюмується саме недоведеність цих обставин. У разі їхньої доведеності, постає питання про розмір фінансової санкції – і якщо він не є абсолютно-визначеним і фіксованим у законі, то підлягають доказуванню обставини, які впливають на розмір фінансової санкції – як ті, що збільшують, так і ті, що зменшують її розмір. У випадку якщо можливим є звільнення від фінансової відповідальності або закриття провадження у справі з інших підстав – до предмету доказування входить також наявність обставин, які є підставою для такого звільнення або виключають провадження у справі. Крім того, предметом доказування може бути також належність, допустимість та достовірність доказу (що можна охарактеризувати як вторинний предмет доказування, або ж «доказування щодо доказів»).

Питання про розподіл обов'язку доказування в адміністративних провадженнях, до яких, безумовно, належить і провадження з притягнення до фінансової відповідальності, в більшості своїй вирішено з набранням чинності Закону України «Про адміністративну процедуру», який закріпив принцип офіційності адміністративної процедури, зміст якого розкрито, зокрема, в ч. 1 ст. 16 цього Закону, згідно з якою, адміністративний орган **зобов'язаний встановлювати обставини**, що мають значення для вирішення справи, і за необхідності збирати для цього документи та інші докази з власної ініціативи, у тому числі без залучення особи **витребувати документи** та відомості, отримувати погодження та висновки, необхідні для вирішення справи [13]. Разом з тим, у відповідності до п. 2 ч. 2 ст. 1 цього Закону його дія не поширюється на відносини, що виникають під час застосування законодавства про захист економічної конкуренції [13], отже ця частина проваджень з застосування заходів фінансової відповідальності виведена за межі регулювання цим Законом. Що стосується конкретних правил доказування, визначених Законом України «Про адміністративну

процедуру», то на відміну від принципів адміністративної процедури, ці правила, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 3 цього Закону, можуть не застосовуватися в разі наявності закону, який встановлює спеціальні норми – особливості адміністративного провадження для окремих категорій адміністративних справ [13].

В більшості випадків заходи фінансової відповідальності застосовуються за результатами проведення заходу контролю, зокрема у формі **перевірки** як основної форми збирання доказів у справах про фінансову відповідальність. Відтак особливістю збирання доказів у фінансовій відповідальності є те, що основна частина доказів збирається ще до початку провадження, адже провадження розпочинається за фактом виявлення ознак правопорушення, тоді як на момент початку перевірки невідомо, чи будуть за її результатами виявлені ознаки правопорушення, чи ні. З цієї причини закони, які врегульовують фінансову відповідальність, як правило, не визначають процедуру збирання і подання доказів під час провадження з притягнення до відповідальності, а натомість можуть регулювати процедуру проведення перевірок.

В свою чергу, проведення перевірки створює певні обов'язки для суб'єкта господарювання, за наслідком виконання яких суб'єкт владних повноважень отримує в своє розпорядження певні докази. Обсяг обов'язків щодо сприяння в доказуванні – є різним в залежності від предмету перевірки. Так, у відповідності до п. 85.2 ст. 85 Податкового кодексу України, платник податків зобов'язаний надати посадовим (службовим) особам контролюючих органів **у повному обсязі** всі документи, що належать або пов'язані з предметом перевірки. Такий обов'язок виникає у платника податків після початку перевірки [14]. В свою чергу, в абзаці п'ятому ч. 1 ст. 11 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (дія якого на податковий контроль не поширюється) встановлено, що суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) зобов'язаний надавати документи, зразки продукції,

пояснення **в обсязі, який він вважає необхідним**, довідки, відомості, матеріали з питань, що виникають під час державного нагляду (контролю), відповідно до закону [15].

Ще однією формою збирання доказів у справах про фінансову відповідальність є отримання інформації на запити суб'єктами владних повноважень. Надходження такого запиту до суб'єкта господарювання, як правило, створює в останнього обов'язок надати запитувану інформацію та копії документів у встановлений законом строк. Зокрема, такий обов'язок міститься в ст. 22-1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» (виконання цього обов'язку теж забезпечується заходами фінансової відповідальності) [16]. Встановлення обов'язку надати інформацію на запит суб'єкта владних повноважень може здійснюватися і шляхом встановлення кореспондуючого права суб'єкта владних повноважень на отримання такої інформації: до прикладу можна навести норму підпункту 20.1.2 пункту 20.1 ст. 20 Податкового кодексу України, якою встановлено таке право, та норму підпункту 78.1.1 пункту 78.1 ст. 78 цього ж кодексу, якою встановлено правовий наслідок ненадання пояснень та їх документального підтвердження на письмовий запит контролюючого органу протягом 15 робочих днів – а саме, призначення документальної позапланової перевірки [14].

Отже, незважаючи на те, що обов'язок доказування обставин, що тягнуть за собою фінансову відповідальність, безумовно покладається на суб'єкта владних повноважень, такий обов'язок може реалізовуватися шляхом витребування доказів або проведення перевірок, за результатами чого у адресата запиту або у перевіряемого суб'єкта виникає обов'язок з надання інформації та доказів, і невиконання такого обов'язку може мати негативні наслідки для такого суб'єкта господарювання. І якщо в одному випадку встановлено право перевіряемого суб'єкта на власний розсуд визначити докази, які слід надати контролюючому органу, то в іншому випадку навпаки встановлено абсолютне право контролюючого органу вимагати надання доказів та кореспон-

дуючий обов'язок надати саме ті докази, які вимагає контролюючий орган. В цьому контексті неодмінно постає питання наявності чи відсутності у фінансовій відповідальності **свободи від самовикриття**.

В пункті 69 рішення у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства» Європейський Суд з прав людини зазначив, що право не свідчити проти себе стосується насамперед поваги до волі обвинуваченого зберігати мовчання. Відповідно до загального розуміння в правових системах Договірних Сторін Конвенції та інших країн, воно не поширюється на використання в кримінальному провадженні матеріалів, які можуть бути отримані від обвинуваченого шляхом застосування примусових заходів, **але які існують незалежно від волі** підозрюваного, таких як, зокрема, **документи** [17]. Отже, витребування від суб'єкта господарювання певних документів, які у нього **вже існують**, під час проведення заходу контролю та подальше використання таких документів у справі про притягнення до фінансової відповідальності – саме по собі не становить порушення свободи від самовикриття. Висновком від протилежного є те, що примушування перевіряемого суб'єкта господарювання до складання певних нових документів чи надання певних пояснень, які можуть у подальшому становити підставу для притягнення його до фінансової відповідальності – мають ознаки порушення свободи від самовикриття. Варто підтримати точку зору А. Боровика та Ю. Попик, які стверджують про те, що юридичні особи теж мають бути захищені свободою від самовикриття, зміст якої полягає в тому, що юридична особа не може бути притягнута до відповідальності: а) на підставі показань чи пояснень її посадової особи, отриманих без роз'яснення їй права не свідчити проти себе, або внаслідок примусу такої посадової особи до надання показань чи пояснень, або в результаті показань цієї посадової особи, яка була допитана в якості свідка; б) на підставі факту відмови її посадової особи від надання показань чи пояснень [18, с. 356].

Обов'язок доказування у справах про фінансову відповідальність залежить від предмета доказування. Якщо йдеться про

«доказування щодо доказів», то в цьому випадку загальне правило про покладення обов'язку доказування на суб'єкта владних повноважень не діє; обов'язок доказування належності, допустимості, достовірності доказу покладається на особу, яка цей доказ подає. Наприклад, у відповідності до абзацу другого п. 2 розділу III Порядку розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, особи, які беруть участь у справі, мають право надавати докази **та доводити їх достовірність (об'єктивність)** [19].

Окрім збирання доказів, невід'ємною складовою процесу доказування, в тому числі й у справах про фінансову відповідальність, є перевірка і оцінка доказів. На відміну від збирання доказів, яке, як правило, передуює провадженню у справі та здійснюється під час проведення заходів державного нагляду (контролю), перевірка та оцінка доказів входять до завдання провадження та повинні передувати ухваленню рішення про притягнення до фінансової відповідальності. Орган, який розглядає справу, повинен, як зазначено в ч. 3 ст. 52 Закону України «Про адміністративну процедуру», неупереджено дослідити всі обставини справи, у тому числі ті, що є сприятливими, а також ті, що є несприятливими для учасників адміністративного провадження; при цьому, зі змісту ч. 4 і ч. 5 цього Закону вбачається, що на адміністративний орган покладається обов'язок не брати до уваги неналежні та недопустимі докази [13].

Як відомо, доказування може ґрунтуватися не лише на встановлених фактах, а й на неспростованих **презумпціях** (доказування «від зворотнього»). В контексті фінансової відповідальності варто згадати про презумпцію правомірності дій та вимог особи, як один із принципів адміністративної процедури (п. 10 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адміністративну процедуру») [13], презумпцію правомірності діяльності суб'єкта господарювання у разі можливості множинного трактування прав, обов'язків та повноважень (абзац п'ятнадцятий ч. 1 ст. 3 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської

діяльності») [15], а в податкових правовідносинах – також презумпцію достатності вжитих платником податків заходів щодо дотримання правил та норм податкового законодавства (п. 112.2 ст. 112 Податкового кодексу України) [14].

Обставиною, що звільняє від доказування, слід визнати **преюдицію**, тобто факти, встановлені судовим рішенням щодо конкретної особи, не підлягають доказуванню у справі про фінансову відповідальність, якщо таке судове рішення набрало законної сили. Прикладом нормативного закріплення преюдиції є норма п. 2 Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 509, згідно з яким, штрафи накладаються на підставі, зокрема, рішення суду про оформлення трудових відносин із працівником, який виконував роботу без укладення трудового договору, та встановлення періоду такої роботи чи роботи на умовах неповного робочого часу в разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, в установі, організації [20]. Іншою обставиною, яка звільняє від доказування, може визнаватися добровільне, повне та безумовне визнання факту правопорушення особою, яка притягається до відповідальності, однак таке визнання повинно супроводжуватися гарантіями дотримання свободи від самовикриття.

Висновки. Доказування у фінансовій відповідальності складається зі збирання, перевірки та оцінки доказів. Характерною ознакою фінансової відповідальності є те, що збирання доказів, як правило, передуює початку провадження у справі. Основні форми збирання доказів у фінансовій відповідальності – це проведення заходів контролю та отримання інформації на запити. В свою чергу, перевірка та оцінка доказів входять до завдання провадження у справі.

Предметом доказування у фінансовій відповідальності є: 1) подія правопорушення; 2) склад правопорушення; 3) обставини, що звільняють від фінансової відповідальності; 4) обставини, що впливають на розмір стягнення; 5) обставини, що виключають провадження у справі; 6) належність,

допустимість, достовірність окремого доказу (вторинний предмет доказування).

Обов'язок збирання доказів у фінансовій відповідальності покладається на суб'єкта владних повноважень. Інші учасники провадження мають право, але не обов'язок, збирати докази. Збирання доказів адміністративним органом може відбуватися з покладенням обов'язку на суб'єкта господарювання, діяльність якого перевіряється, надати документи та відомості. Вимога надати документи, які вже існують у суб'єкта господарювання, не порушує його свободу від самовикриття. Разом з тим, доцільно поширювати на особу, яка притягається до фінансової відповідальності, дію права на відмову від надання пояснень та відсутність відповідальності за таку відмову.

Обов'язок доказування у фінансовій відповідальності визначається принципом офіційності адміністративної процедури в тій частині, на яку поширює дію Закон України «Про адміністративну процедуру». При поданні доказів до адміністративного органу, обов'язок доказування належності, допустимості та достовірності такого доказу може покладатися на особу, яка цей доказ подає.

В доказуванні у фінансовій відповідальності використовуються також презумпції, встановлені на користь правомірності поведінки невідомого суб'єкта. В якості підстав для звільнення від доказування використовуються преюдиції та визнання фактів (за умови дотримання гарантій свободи від самовикриття під час такого визнання).

Список використаної літератури:

1. Колпаков В. К. Стандарти сфери доказування у справах про адміністративні правопорушення. *Topical Issues of Procedural Law in Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2025. 920 с. DOI: 10.30525/978-9934-26-538-9-18. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/576/15504/32745-1?inline=1>.
2. Рябченко Ю. Ю. Стандарт доказування: досвід застосування та перспективи запровадження. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 122–128. DOI: 10.32847/ln.2020.10.17. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/10_2020/19.pdf
3. Войтовський В. С. Роль доказів у адміністративному провадженні. *Академічні візії*. 2023. Випуск 25. DOI: zenodo.12333292. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1213/1102>
4. Рекуненко Т. Доказування в процесі розгляду справ про адміністративне правопорушення. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 169–173. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/32.pdf>
5. Стоян А. В. Триступенева градація стандартів доказування в адміністративному процесі. *Форум права*. 2021. № 66(1). С. 25–36. DOI: 10.5281/zenodo.4486520. URL: forumprava.pp.ua/files/025-036-2021-1-FP-Stoian_5.pdf
6. Химчук А. Що таке «стандарт доказування»? Вересень 2021. URL: <https://dejure.foundation/standarty-dokazuvannia/>
7. Сокалюк В. П. Існуючі стандарти доказування та внутрішнє переконання судді при ухваленні рішень по справі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 182–189. DOI: 10.32850/sulj.2024.1.29. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/31.pdf>
8. Бут І.О. Використання стандарту доказування «баланс ймовірностей» у судовій практиці. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 227–233. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.40. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/532/504/>
9. Снігур М. Стандарт доведення «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: аналіз національного та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2024. Випуск 83: частина 3. С. 287–291. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.3.44. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/46-2.pdf>
10. Смичок Є. М. Доказування при вирішенні податкових спорів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4(70). С. 119–124. DOI: 10.32840/1813-338X-2020.4.19. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/21.pdf
11. Войнарівський М. Щодо проблем встановлення вини при застосуванні адміністративно-господарських санкцій. *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 29–39. DOI: 10.32782/yuv.v1.2024.3. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2024/5.pdf
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 жовтня 2019 року у справі № 9901/855/18 про визнання

- протиправним та скасування рішення.
URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84900516>
13. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
14. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n2361>
15. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
16. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#n395>
17. Judgment of the European Court of Human Rights in case of Saunders v. United Kingdom (Application no. 19187/91) from 17 December 1996. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009>
18. Боровик А. В., Попик Ю. І. Право не свідчити проти себе: зміст, сфера застосування та правові наслідки порушення. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 351–360. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.2.49. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/2_2024/51.pdf
19. Про затвердження Порядку розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-94#Text>
20. Про затвердження Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення: постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2013-%D0%BF#Text>

Shumeiko I. Evidence in financial responsibility

The article is devoted to the issues of evidence in financial responsibility in Ukraine. It is substantiated that a characteristic feature of financial responsibility is that the collection of evidence usually precedes the beginning of proceedings. The author identifies the main forms of evidence collection in financial responsibility, namely, control measures and obtaining information upon request. It is found that the subject of responsibility in financial is: 1) the event of the offence; 2) the elements of the offence; 3) circumstances exempting from financial responsibility; 4) circumstances affecting the amount of the penalty; 5) circumstances excluding proceedings in the case; 6) relevance, admissibility, reliability of individual evidence (secondary subject of proof). It is noted that the obligation to collect evidence in financial responsibility is imposed on the subject of authority, while other participants to the proceedings have the right, but not the obligation, to collect evidence. At the same time, the author establishes that the collection of evidence by an administrative authority may be carried out with the obligation to provide documents and information to the business entity whose activities are being audited. It is found that the requirement to provide documents which are already available to a business entity does not violate its freedom from self-disclosure. At the same time, the author proves that a person held financially liable should be entitled to the right to refuse to provide explanations and should not be held liable for such refusal. The author establishes that the burden of proof in financial responsibility is determined by the principle of "ex officio" in administrative procedure in the part covered by the Law of Ukraine 'On Administrative Procedure'. It is determined that when submitting evidence to an administrative body, the burden of proof of the relevance, admissibility and reliability of such evidence may be placed on the person submitting such evidence. It is found that the presumptions established in favour of the lawfulness of the behaviour of a non-governmental entity are also used in the proof of financial responsibility. It is established that prejudice and admission of facts (subject to the guarantees of freedom from self-incrimination during such admission) are used as grounds for exemption from proof.

Key words: collection of evidence, evidence, ex officio, financial responsibility, freedom from self-incrimination, presumptions, state supervision (control), subject matter and burden of proof.